

Управление на изпълнителната и контролираща част на предметните действия. Етапи на обработване на предметните действия.

След построяването на ориентировъчната част на предметните действия управлението на учебната дейност се насочва към изпълнителната и контролираща част на предметните действия необходимото психологично условие за този преход се отнася до 2 неща:

1. предполага се, че е създадена положителна мотивация към предстоящите за овладяване на понятията действия.

2. постигнато е разбиране на учащите се за същността на изучаваните предмети и явления на основата на ориентирането в признаците. Освен това обучаваните са ориентирани и в способите за практическото осъществяване на новите понятия и действия в конкретни ситуации или задачи. С това се създават благоприятни възможности за преход или за пренасяне на управлението на учащата дейност в изпълнителска и контролираща част на предметните действия. Този процес съгласно теорията на П. Я. Галперин за „поетапното формиране на умствените действия” се осъществява на три последователни етапа, установени по признака на типа на опората и т.н.

- етап на материална или на материализирана опора

- етап на словесна опора (външноречева)

- етап на умствена (вътрешноречева) опора

Психологически обработването на предметните действия на посочените етапи предполага съблюдаване на 2 строги условия.

- пълна точност на практическото осъществяване на действията- т.е. изключване на пробата и грешката

- пълна самостоятелност на обучаваните в обработването на действията

съблюдаването на тези две психологични условия предполага наличието на две обективни обстоятелства.

- опора на обучавания при осъществяването на действията
- индивидуално възложена задача или проблем за практическо решаване.

За това обработването на действията в тяхната изпълнителна и контролираща част е строго индивидуален процес. Практически преходът при изпълнителна и контролираща част на предметните действия започва от първия етап или материалната форма на опората при обработване на действията. Това предполага 2 неща.

1. всеки обучаван да получи в материална форма признаците на предметите и явленията, на действията и също в материална форма начините във вид на алегии. Това означава, че този първи етап е необходимо условие за прецизен контрол за точното изпълнение на действията. Обучавания разполага и възприема непосредствено в хода на решаването на задачите както признаците, така и начините. Такъв тип контрол способства за материалната форма на осъществяване на действието при пълна точност и пълна самостоятелност. Това е необходимо, за да получи обучавания непосредствени впечатления за признаците и начините, и да ги осъществи на основата на последователно визуален контрол, а всъщност това е рецептивният контрол. Това способства за осъществяването на двете основни условия за обработването на предметните действия- пълна точност и пълна самостоятелност. Успешния изход на обучавашите се или решаването на възможните задачи и ситуации е необходима предпоставка за пренасянето на процеса на обработване на действието на втория етап, съгласно термините на Галперин, т.е. на етапа на външноречевата или словесна опора.

В процедурно отношение схемата не се изменя. Изменят се само психологичните условия. Точността и самостоятелността си остават безусловно изискване за обработването на действията и на словесната опора. Обучаваните отново получават

задача или проблем за решаване, но опората в осъществяването на контролната част на предметните действия вече става предоставена. Сега обучаваните трябва да възпроизведат в съзнанието си чрез паметта необходимите операции признаци, но и да ги провери последователно. На този етап единствената възможност за контролиране на осъществяваните операции е точното им възпроизвеждане в паметта и непосредствено обвързване, в адекватни думи на езика. Това изисква външноречева опора. Важен психологичен проблем на този етап е устойчивото обвързване и укрепване на представите за признаците и начините в езика, при това във външната реч. Това позволява на обучавания да чува да слуша себе си и сам да се контролира при осъществяването на операциите.

Точното и напълно самостоятелно изпълнение на задачите или проблем за решаване създават благоприятни условия за пренасяне на процеса на обработване на действията на третия етап или на етапа на вътрешноречевата опора. Това е етап на осъществяването на понятията и действията. При същите психологични условия за пълната точност и самостоятелност на обучаваните се възлагат нови проблеми и задачи, ако са излезли успешни преходите за практическото осъществяване, но вече на вътрешноречева или умствена опора.

Преходът към вътрешноречевата опора в образуването на понятията и действията предполага спазване на общите психологични условия за нейното осъществяване. Това позволява контрол за извършваните операции да осигурява и пълната точност на предметните действия и пълната самостоятелност на тяхното изпълнение. Особеното на този етап е, че контролът постепенно се пренася във вътрешноречевия план. Смисълът на този преход е да се създаде възможност на всеки обучаван да осмисли напълно същността на действието и неговите начини за изпълнение. Това предполага възпроизвеждане в паметта на признаците и операциите на действията, но вече в мисловен план. На този етап на основата на възпроизводство на представите за операциите се осъществява непосредственото им обобщаване и превръщане в мислена следователно психологичната опора на образите на отделните операции и устойчивото им закрепване във вътрешно речевата опора създава т. нар. вътрешен план на действията. На този етап вече в резултат на вътрешноречевия контрол действието се превръща в мислен акт. Успешния изход при това от всеки обучаван без изключение показва, че действието е преминало окончателно във вътрешен план.

В психологичен план обработването на действието в неговите 3 форми е всъщност съдържание на процеса, при които външната или материална форма на дейността преминава във вътрешна или идеална форма. Всъщност този именно преход, който реално се осъществява от построяването на ориентировъчна основа и от обработването на действието в неговата контролна или изпълнителна част всъщност представлява

съдържание на процеса наречен интериоризация.

Премине ли в идеален план и осъществяването само на вътрешно-речева опора действието и понятията могат да преминават и да придобиват отново външна материална форма. В психологията този процес се нарича екстериоризация. Двата процеса интериоризация и екстериоризация се намират в диалектично единство и последователност. За да се екстериоризира от субекта определена психическа структура тя трябва преди това да е интериоризирана, а за да се интериоризира едно действие, то трябва да бъде обработено по законите, писани в теорията на поетапното отработване на умствените действия. Екстериоризацията е безусловно функция на интериоризацията, но в екстериоризацията се включва и момента на вътрешния синтез, на създаването на нови връзки и отношения на интериоризираните преди това понятия, и действия и достигат до нови психологични конструкти. Това означава, че творческото пресъздаване и решаване на възложените проблеми е съдържание на екстериоризацията.

Теорията за поетапното формиране на умствените действия има много опоненти – първия от тях е самият Рубенщайн. Той отрича интериоризацията и си остава на формулирания от него принцип за вътрешното и външното и пречупване на външното през вътрешното. Теорията за поетапните форми има и своите слаби страни.

- Неяснота по отношение на мотивите на действията. За психологията на обучението не е достатъчно да посочва необходимостта от мотиви, по-важно е как те се създават.

- Строгата последователност на формираните три етапа Гълперин настоява, че не е възможно едно действие да се обработи и овладее ако то не започне от своята материална форма.

В огромната си част познавателната дейност действително тръгва от материалната форма към дейността, но изследванията показват, че в не малко случаи етапът на външно-речевата опора от някои учащи се се съкращава и се преминава направо към вътрешно-речева опора. Този факт не бива да се генерализира, защото в по-голямата си част от случаите в учащите се установява неадекватна нагласа. Реално в не малко учащи се, преходът от материална опора към вътрешно речева се осъществява успешно. Има, макар и много малко случаи, когато овладяването на новите действия и

понятия се пренася от построяването на ориентировъчната онова направо в изпълнението на умствена опора.